

НЕХАЙ ЇДЯТЬ. МОЖЕ ХТОСЬ І МОЄМУ ДАСТЬ ПОЇСТИ

Його звали Отто Вент. Старенький сивий дідусь в капелюсі. Пишна борода і світлий жакет. Він стояв на залізничній станції, коло поводи запряженої двома кіньми. Сонце заливало колію, на якій вже губився товарний потяг. Агафія Мисишин міцно притискала до себе дворічну доньку, а чотирирічна Ольга ховалася за спиною батька Михайла. Молода українська сім'я ще ніяк не могла повірити у свій порятунок.

...Серед вересневої ночі 42-ого невелике село Дорожів, що неподалік Дрогобича Львівської області оточили німецькі військові. Разом із поліцією вони вдиралися у хати. Селяни дізнавалися, що їх забирають на примусові роботи до Німеччини. П'ятнадцять хвилин на збори, що встигнеш взяти з тим і поїдеш. Майже третину села зігнали до вантажівок та перевезли на залізничну станцію. Товарні вагони, конвой із автоматами. Від лаю вівчарок дзвеніло у вухах.

Середнього віку офіцер сидів із списками за столом прямо на вулиці, освітленій фарами автомобіля. “Можна брати лише одну дитину на сім'ю. Тільки одну дитину”, - ламаною українською пояснював Михайлові офіцер. Золоті прикраси бабусі зробили свою справу, німець махнув рукою в бік вагону.

Три доби в дорозі. Не вистарчало повітр'я. Закінчувалася вода. Шлях у невідомість. Куди їх віддадуть на роботи? Завод, шахта, робочий табір? Що буде із дітьми? Хто за ними пригляне? Чи може дітей взагалі відберуть?

Три доби у роздумах. Аж тут потяг стишує хід, конвойний дулом автомата підганяє сім'ю Мисишин до виходу. Мовляв, давайте, стрибайте. І ось вони серед трави, вантажні вагони з конвоїрами промчали в далину. А навпроти стоїть німецький сивий дідусь.

Його звали Отто Вент. Разом із донькою Маріццою вони клопотали перед адміністрацією району, аби у працівники їм дали молоду сім'ю із маленькою дитиною.

...Червень 44-ого. Сьогодні Олі виповнюється шість років. Восьмирічний Отто – внук Отто Вента – бігає із нею по кімнаті, допомагаючи прикрасити помешкання різнокольоровими тканинами. У гості мають прийти сусідські діти, святкуватимуть день народження. Оля у Німеччині майже два роки. Із сестрою та батьками, вони живуть у невеликому селі Mattstedt. Це район Веймара, і серед усіх навколишніх сіл їхній господар – Отто Вент – найбагатший. Німці називають його “бауер”. У нього більше тридцяти гектарів поля, млин, коні, свині, воли та худоба.

Дружині Отто - сімдесят. Попри поважний вік, жінка ходить у білосніжній, із довгими рукавами блузі, на випуск по спідниці. І неодмінний білий фартушок. Вона часто бере маленького внука та Олю пасти гусей та корів. Старенька німкеня вчить дівчинку мови, вона показує на предмети і пояснює, як їх називати німецькою.

Батько Олі – тридцяти-дворічний Михайло Мисишин - вважається тут примусовим працівником. Однак Отто Вент ставиться до нього як до рівного. В принципі як і до інших остарбайтерів – чехів, українців, росіян. Разом з господарем вони однаково працюють. На полі їдять ту ж їжу. Із працівниками, родина Вентів святкує, ходить у церкву та в гості до односельчан.

Чому ж таке людяне ставлення до представників національностей, із якими воює Німеччина? Агафія довго вагалася, та нарешті запитала у Маріцци, доньки Отто. Німкеня - однолітка мами Олі. Вони спільно готують їсти робітникам і часто говорять по душам.

Маріцца ненавидить війну. У 41-ому її чоловіка мобілізували до німецької армії, як і більшість мужчин села Mattstedt. Із зими 43-ого, Маріцца перестала отримувати від нього листи. Загинув, поранений, у полоні? За пів року жінка написала куди тільки могла, але так і нічого не довідалася.

Маріцца ненавидить війну. Війна забрала на Східний фронт батька її сина, тому вона й клопотала, аби їм у працівники дали українців із маленькою дитиною. Якщо війна зруйнувала її сім'ю, то Маріцца вирішила врятувати чужу.

Увесь час, що оstarбайтери у них працюють, німкеня дає українці значно більше їжі ніж необхідно. Агафія міняє по сусідніх селах ці продукти на одяг. У багатьох німецьких сім'ях їжі не вистачає, чоловіки на фронтах, господарство занедбане.

...Оля із Отто уже прикрасили кімнату. У останні два роки вони взагалі не розлучні. Коли дорослі працюють на полі, діти граються на підводі. Вони разом гуляють по селі, один за одного – у дитячих бійках. Усі іграшки Отто – одночасно і Олі. Міжнаціональна дружба яскраво-білого товстенького блондина і худенької чорнявої дівчинки.

-А це тобі, - каже українка, простягаючи півметрову ляльку та дитячого возика. Їх Олі щойно подарував Дорек Юзик. Хлопчині двадцять сім, у нього батько поляк, а мати – німкеня. Юзик народився у Mattstedt, але зараз живе і працює в місті Arolde, на швейній фабриці. Він сусід і на вихідні – частий гість у домі Вентів. І кожного разу приносить Олі різнобарвні шматки матерії, відрізки матеріалів. Дівчинка разом із Отто шиють лялькам сукні. Червоні, жовті, голубі – як веселки.

... Літо 44-ого. Спека несамовита. Через село Mattstedt німецькі солдати женуть військовополонених. Оля живе на другому поверсі. Маріцца виділила українській сім'ї кімнату із кухнею, в сусідньому із господарями будинку. Під вікнами хатини – запилена дорога, прямо посеред якої зупинилися полонені. Олі їх добре видно, молоді, старші, хто сидить, хто лежить. По переду і позаду колони – конвой із автоматами та собаками.

Із самого ранку мама на кухні. Чистить і варить у відрах картоплю. У сусідньому будинку теж саме робить Маріцца. Вона приносить продукти у величезному кошику.

- Це їм, нехай їдять, може хтось і моєму дасть поїсти, - каже німкеня.

Оля і Отто виконують важливе завдання. Агафія і Маріцца наповнюють їжею сумки та перетягують їх мотузкою таким чином, аби одна сумка була на плечі дитини, а інша на животі. Як коромисло. Далі діти по-пластунськи повзуть через дірку у паркані, в тому місці, де город прилягає до дороги. Полонені забирають із сумок їжу, і діти повертаються за наступними порціями.

Працюють усі. Отто Вент і Михайло Мисишин кілька годин поспіль відволікають та заговорюють конвоїрів, аби ті не помітили дітей.

...Вночі полонених повели. Оля побачила, як з сусіднього будинку вийшов старий німець. Відразу із їх кімнати пішов та розчинився у темряві її батько. У цю ніч, єдиний раз, до них до кімнати прийшла ночувати Маріцца із маленьким Отто. Німкеня нервувала. Із Агафією, вони не знаходили собі місця. Не могли заснути і діти.

Коли починало світати повернувся Михайло і старенький Отто.

-І як?, - коротко спитала Агафія

- Та все нормально, все добре, - прошепотів Михайло.

- Не знайдуть ?-

- Та не знайдуть. Знаєш хто це були? Французи!-

... Mattstedt. Unterdorf 119. Ольга Михайлівна Мисишин знову і знову читає із аркуша паперу цю адресу у далекому німецькому селі. Жінка схилилася за столом у невеличкій квартирі в місті Дрогобич на Львівщині. За вікном 1991-ий рік, Україна тільки добилася незалежності. Ользі Михайлівній п'ятдесят три. Усі ті довгі роки вона готувалася до цього моменту, до моменту, коли зможе написати кілька слів подяки людям, які врятували її сім'ю у часи Другої світової війни. Через працівників Червоного Хреста, Ольга Михайлівна нарешті змогла розшукати адресу.

“Дякую вам, Маріцца. Дякую тобі Отто”, - кілька годин, два речення, і ріки сліз. А так хотілося написати: “Пам'ятаєте Маріцца, як ви сказали – **“нехай**

їдять. Може хтось і моєму дасть поїсти”. Ви віддали тоді всі продукти, що у вас були. Віддали чужим людям, ще й військовополоненим. Як ваш чоловік, він повернувся?”.

А ще хотіла запитати за тих двох французів. Вже тут в Україні, батько розповів, що тієї безсонної ночі, вони з Отто Вентом витягли з середини колони двох полонених і вивезли та заховали їх далеко у лісі.

“Маріцца, чому ж ви тоді наважилися з своїм батьком на такий крок. Врятувати полонених. Невже старенький Отто не переживав за можливі наслідки, а у разі викриття – покарання та тюрму? Ви рятували із полону чужих людей, як рятували нашу сім’ю”, - стільки разів промовляла ці слова Ольга Михайлівна, а коли нарешті отримала адресу, так нічого не змогла написати.

Так і відправила свого першого листа. “Дякую вам, Маріцца. Дякую тобі Отто”.

Згодом прийшла відповідь. Маріцца так і не дочекалася чоловіка з війни. Маленький Отто одружився, у нього народилося двоє дочок. І далі господарюють, багаті фермери.

Щомісяця Маріцца почала висилати пані Олі по сто німецьких марок. Таке собі відшкодування за примусові роботи на їхньому господарстві.

У 1993 році жінка померла. Грошові перекази стала пересилати Доротея Вент, дружина Отто. Пані Оля у подяку вишиває картини, та відсилає до Німеччини.

2018-ий. Десь у Франції живуть діти, внуки чи правнуки двох військовополонених, яких звільнили тієї безсонної ночі. Напевне, їхні предки розповідали їм, про неочікувану втечу із полону. І її організаторів. За того українця Михайла Мисишина. І старого сивого німця у капелюсі. Його звали Отто Вент. Його родичі до нині живуть за адресою Mattstedt, Unterdorf, 119.

На фото: Ольга Михайлівна Іванова (Мисишин), 1938

НЕВЛОВИМИЙ ВТІКАЧ

Шматки льоду то тут то там звисали із колючого дроту, виблискуючи на сонці яскраво срібними гаммами кольорів. Наглядачі у теплих шинелях підганяли в'язнів до бараку, де була облаштована кухня. Миски і горнята, прив'язані до ременів, постукували об металеві ложки. Максим запам'ятовував кожен метр дороги, усі повороти та закавулки на шляху проходження колони. Він уже третій місяць планував втечу. Зміни караульних, входи та виходи із території. Усі ці дев'яносто днів хлопець виживав завдяки обдумуванню та прорахуванню кожного кроку та секунди.

Нікому не довіряти. Ні на кого не надіятися. Його уже раз зрадили. Чужа для нього людина, німкеня фрау Фогель, майже рік переховувала хлопця. Переховувала, ризикуючи своєю свободою. Рятувала чуже життя, ставлячи на

кін своє. А у рідному селі, хтось із сусідів його здав. Зрадив. І тому він тут. В Янівському концтаборі на окраїні Львова.

...Війна застала Максима студентом залізничного училища у Кам'янка-Бузькій. Керівництво зібрало усіх студентів на стадіоні. Хто хоче – на евакуацію. А ні – може повертатися до дому. Молодь із навколишніх сіл навіть не могла припустити, що війна затягнеться на довгі роки. Усі розраховували на швидкий та переможний контрнаступ радянської армії. Це скоро закінчиться, переконував себе і Максим. Із групою односельчан він пішов на Поздимир.

Максим тут виріс. Ходив до школи. Знав усіх в обличчя. У селі залишилася господарка, поле. Уся родина.

На другий день вони таки дісталися до Поздимира. Невеликого села за двадцять кілометрів від міста Сокаль, Львівської області. Пройшли кілька перевірок німецьких солдат, потрапили під обстріл ворожого літака, без їжі і сну – але дійшли.

Три місяці Максим провів у Поздимирі. Лінія фронту була далеко, німецькі військові, проходячи колонами через село надовго тут не затримувалися. Над сільрадою майорів прапор із свастикою. Місцеві навчилися жити при новій адміністрації.

Та спокійне і розмірене життя закінчилося восени 41-ого. До голови сільради прийшли повістки – усю молодь відправити на примусові роботи до Німеччини. Під вересневий ранок, німецькі солдати із гестапівцями уже виходили із вантажівок та хата за хатою прочісували село.

Максима та ще тридцять хлопців і дівчат відвезли до залізничної станції у Кристинопіль (Червоноград). Цілий ешалон забили сільською молоддю тутешніх районів. Далі – Львів. Вокзал. А звідти – на пересилку. Тут Максим вперше побачив бараки, вартових на вишках. Біля воріт на пересилку юрмами по кілька днів очікували родичі затриманих, намагаючись передати теплий одяг та харчі.

Медогляд, баня, шикування по п'ять осіб у колони. Ті ж розтягувалися по триста осіб. Спереду і позаду – німецькі військові. Колони виводили за ворота пересилки, на їх місце прибувала все нова і нова молодь.

- Треба стати у середину колони. Вартові на вишках контролюють лише територію самої пересилки. Після виходу за ворота, єдина охорона – це німецькі військові на початку і в кінці колони. Обабіч дороги на виході із пересилки – велика кількість людей. Як тільки колона пройде ворота – спішно забігаємо у ці юрби, сідаємо на сумки та чемодани, ніби ми тут прийшли до родичів, - пояснював Максим. Серед них він був найстаршим. П'ятеро хлопців та двоє дівчат уважно слухали само ствердженого проводиря.

- Головне розчинитися серед натовпу людей до того моменту, поки уся колона не пройде ворота, і відповідно німецькі вартові, що йдуть у хвості не бачитимуть дороги, - підсумував Максим.

На інший кінець Львова, у район Рогатки, доїхали ранковим трамваєм. Пішли на Дубляни. Удень - лісами та полями. Вночі – дівчата стукали до сільських хат та просили поїсти.

За тиждень вони вийшли під місто Сокаль. Тут і розійшлися. Хто куди.

Максим знав – у селі його будуть шукати за втечу. Тож шлях туди був закритий. А в Сокалі мешкав Іван, його одногрупник із залізничного училища. Треба до нього.

- Ти мусиш їй усе розповісти. Це найкраще місце, де зможеш заховатися. В її будинку будуть шукати в останню чергу, - розчинився у темряві Іван.

Максиму відчинили жінка років шістдесяти п'яти.

- Фрау Фогель?,- тремтячим голосом промовив хлопець.

Німкеня із батьками переїхала до Сокаля після закінчення Першої світової війни. Тільки облаштувалися, помер батько. За рік – і мати. Фрау Фогель залишилася одна. Її чоловік та син полягли на фронтах ще у 1916-ому.

Невеликий будинок на окраїні Сокаля, з боку дороги в напрямку села Куторжиці. Наступний, цілий рік Максим проведе тут. Окрім нього, у Фогель живуть студенти, що вчаться в Сокалі. Тож перебування тут втікача не надто впадає у в очі сусідам.

Фрау Фогель якимось дивом вдалося дістати для Максима документи, тож він час від часу виходить на тимчасові підробітки. Головне правило – не потрапляти на очі нічним патрулям.

За пів року Максим наважився прийти у рідне село. Важко захворіли батьки. В Поздимирі залишилися лише бабусі із дідусями та підлітки. Молодь вивезли на примусові роботи, старші пішли із села – хто на фронт, хто в ліс у партизани.

Максим виходив по обіді із Сокаля, йшов полями, на підході до села ховався, і лише під ранок заходив до хати. Брав харчі, перекидувався кількома словами із батьками – і назад.

Так тривало пів року. На шостий візит хлопця уже чекали. Хтось із односельчан його зрадив, хату оточили, Максима привезли до Сокаля. “Чорна жандармерія” – так називали будинок, де знаходилася тюрма гестапо. Два тижні допитів та побоїв.

Максим ніяк не міг змиритися із тим що сталося. Йому не вкладалося в голову. Ну як же так, німкеня фрау Фогель, ризикуючи потрапити до тюрми, переховувала його майже рік, а тут хтось із односельчан написав на нього донос.

...Максим струсив сніг із синього трикутника на робі. Такі нашивки носили в Янівському концтаборі українці. Адміністрація вирізняла кожну із національностей. Поляки носили червоні трикутники, євреї – жовті.

Триповерхові нари, виснажлива робота, будова парканів та загорож. У дні коли сходив сніг, робили дорогу, клали камінь.

Із планами про втечу прийшла весна. Минуло півроку, а сприятливого моменту так і не траплялося. Похмурого березневого ранку 43-ого Максим зрозумів, що

це його останній шанс. Їхня бригада сьогодні закінчувала ремонт дороги за межами табору. Вони проходили через свіжо зведену загороду на обід, неподалік невелика хвіртка, вишка для вартового тут тільки зводиться. Це єдиний шанс – вибити хвіртку, коли увага наглядачів буде зосереджена на бараці, де обідатимуть в'язні.

Перший ковток свіжого повітря. Така довгождана воля. Уже пройденим рік тому маршрутом Максим пішов на Сокаль.

...Він так з ними й не встиг попрощатися. Із міжнаціональною сім'єю, яка дала йому прихисток і перехувала у своєму будинку. Коли німецькі війська відступали, Шіллер не вагаючись зібрав речі, взяв дружину та двох доньок і також виїхав на свою батьківщину.

Максим оглянув пусті шафи, де не де розкидані журнали та шарфи. Польські образки перекидувалися на столі із сторінками німецького календаря. Цілі зібрання книг стояли рівними рядками. Дружина господаря була з-під Вроцлава, родичі ж самого Шіллера – десь із-за Франкфурта на Майні. Інтелігентна сім'я, на тій бібліотеці вони вивчили Максима читати німецькою. Напевне, дуже поспішали, коли забули свою безцінну колекцію книг.

Ця німецько-польська сім'я ховала Максима у своєму будинку в Сокалі, в тому місці, як повертати до річки Буг. Ховали увесь той час, що минув після втечі хлопця із концтабору і аж до відступу військ Вермахту, влітку 44-ого. Саме до цих своїх знайомих привела хлопчину фрау Фогель, коли Максим знеможений, весь у ранах, ледь стоячи на ногах постукав у вікно німкені. У неї в будинку жило уже п'ятеро дівчат, то ж місця не було зовсім.

Шіллери довго лікували хлопця. Лише за місяць він оклигав і зміг звестися на ноги. Вжив.

... - Різні люди були. Не можна було усіх рівняти. Різні люди були. Бачиш, як німці тоді рятували мене. Спочатку фрау Фогель, а потім сім'я Шіллерів. Це насправді велике покликання – Бути Людиною. Навіть у таких, жахливих ситуаціях, - завершує свою розповідь Максим Васильович Савка.

Дідусеві виповнилося 93 роки. Йому зараз уже складно пригадати, чим займалися у часи війни його рятівники, ким були за професією. Після відступу німецьких військ пан Максим і більше ніколи не бачив ні Шіллерів, ні фрау Фогель. Що стало із німкенею, куди вона переїхала? А чи втрапила до рук НКВД? Цього Максим Савка так і не дізнався.

У пам'ять за ті буремні роки, він часто приходив до хати, неподалік Бугу, де переховувався. До будинку Шіллерів, який тривалий час стояв занедбаний і зруйнований. Недавно його розібрали. Увірвавши останню ниточку, яка

поєднувала дідуса із його рятівниками.

...Я закриваю свій блокнот. Насправді, ще ніколи не чув таких історій. Читав, про те, що у різних країнах переховували євреїв. Але щоб самі ж німці дали прихисток хлопчині, який втік спочатку із пересилки на примусові роботи, а потім і з німецького концтабору – довелося дізнатися вперше.

На фото: Максим Васильович Савка, 1924

СІМ ІСТОРІЙ ПРО ТЕ, ЯК ПРОСТО БУТИ ЛЮДИНОЮ

МОЯ БАБЦЯ

Тривожний стукіт у вікно не припинявся. Це був поганий знак. Він не обіцяв нічого доброго. Так серед ночі приходили із арештами гестапівці. Господар

нарешті відчинив. На порозі стояв втомлений німецький офіцер. Йй треба втікати. Негайно. Вранці із села почнуть вивозити молодь.

Моя бабуся Галина Шунь любила згадувати цю історію. Далекого 43-ого, вона, вісімнадцятирічна дівчина разом із тіткою втекли із села Олесько до Львова. За лічені години, недільного ранку, по селу пройшла облава. Усіх більш менш фізично здорових забрали із села на примусові роботи до Німеччини.

Коли я почав працювати журналістом, бабуся часто просила описати історію її порятунку. Я завжди відкладав “на потім” та так і не встиг за все докладно розпитати. Вже й не встигну. Бабуся померла багато років тому, залишивши при собі таємницю тих подій. Пригадую лише, що той німець, років сорока, завжди носив при собі потріпану фотокартку молодої дівчини. Його дружина померла, а вдома залишилася донька. Вона була дуже схожа на мою бабусю.

Історій взаємодопомоги і виручки в часи Другої світової війни достатньо. Німці допомагали полякам, поляки – росіянам, росіяни – українцям, українці переховували євреїв. Ці події вихоплюють із м’ясорубки жорстокої війни маленькі історії великих Людей. Які рятували інших, ризикуючи своїм життям...

ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИЙ

Таня бавилася із дітьми сільського священника, коли до нього приїхало гестапо. Питали, чи відомо, хто ховає втікача. Дівчинка хутко примчала до дому. Її батько Володимир разом із дідусем запрягли коней і вивезли солдата в ліс. Встигли. Вже увечері їх господарство обшуковували німці. Проколювали скрізь штиками, шукали по скринях, стайнях та льохах. Так у чотири роки дитина попередила за облаву і доклалася до спасіння полоненого, якого переховували десь із місяць.

Тетяна Золотоверхова разом із родиною мешкали у селі Вишнів на Холмщині. Сьогодні це територія Люблінського воєводства Польщі.

У сусідньому селі був табір військовополонених. Місцеві мешканці розповідали жахливі подробиці перебування в'язнів. Їх майже не годували, а німецькі вартові відкривали вогонь по селянах, які намагалися перекинути продукти через колючий дріт.

У 44-ому із табору втекло п'ятеро полонених. За лічені години трьох із них знайшли та розстріляли. Згодом така доля спіткала і четвертого втікача.

Останнім, п'ятим, був Яків Щербак. Він прийшов до хати Золотоверхових серед ночі. Висока постава, але вимучений та весь у ранах. На тілі завелися черв'яки. Мама Тетяни – Наталія, зналася на травах, та лікувала чоловіка.

...Яків Щербак лісами вийшов за лінію фронту. Місяць у лікарні і знову до війська. Дійшов аж до Берліна. Згодом він списався із Володимиром

Золотоверховим та запросив свого рятівника у гості. У місті Сміла на Черкащині, Тетяниного батька зустрічали із короваєм більшість мешканців – як героя.

На фото: Тетяна Володимирівна Золотоверхова, 1940

ЄВРЕЇ ТА РУТЧ

Сім'я Анни Таратило переховувала євреїв. Зробити це було вкрай не просто, адже у селі Велика Білина, Самбірського району на Львівщині стояли німецькі військові.

Двоє місцевих скрипалів – Абрамко та Янкель, а також їхній батько Войцьо

жили на стриху більше трьох місяців. У 42-ому Анні було одинадцять, вона приносила євреям зготовані мамою страви та свіжо надоєне молоко.

За переховування євреїв можна було потрапити у концтабір. Наражати на таку небезпеку свою родину? З одного боку – це були односельчани. А з іншого – фактично чужі люди.

Можливо, у подяку за це, через кілька років, така ж чужа для них сім'я допоможе Таратилам.

На фото: Анна Таратило (архів)

Після війни, батько Анни воюючи в лавах УПА, загине у боях із загонами НКВД. А дівчину із матір'ю та дідусем репресують та вишлють на лісоповал до Сибіру.

У Хабаровському краю, в поселенні Левга, більш ніж на рік, їх приютить у своєму будинку німець Рутч. Його вислали відразу по війні, він відбув покарання і залишився на поселенні. Одружився із росіячкою та уже мав маленького сина. Той німець Рутч безкорисливо дав прихисток над головою Таратилам, як ті колись – євреям-музикантам.

На фото: Анна Іванівно Таратило, 1932

ЗОЛОТИЙ ЛАНЦЮЖОК

Від цього моменту чотирирічна Оксана отримала особливий статус серед дівчат у селі. Не кожна дитина у Ясениці-Сільній, ба навіть – недалекому та багатому на нафту Бориславі - могла гордо походжати, начепивши поверх платтячка золотий ланцюжок. Подарунок чужоземної жінки.

Діти бігали та бавилися навколо великих новеньких зелених вантажних машин. Від початку війни в селі стояли німецькі вояки, і то були їхні авто. Військові були розквартировані по сільських хатах. В будинку Оксани Мацьків жила молода німкеня. Медсестра. Світла, світла. Ну просто яскраво біла. Хата була невелика. Німкеня спала на одному ліжку із дитиною. Простий невибагливий матрац із соломи, ковдра та одна велика подушка.

Той ланцюжок Оксана міцно стискала в руках, коли радянські війська обстрілювали село з боку Карпат, хати палали, німці відстрілювалися, гриміли гармати і свистіли кулі. Ланцюжок був як талісман і дівчинка вірила, що він її вбереже.

Німці відступали. Медсестра прощалася. Оксана вклала у руки світловолосої німкені яскравий ланцюжок. Повернула назад. Їй потрібніше. Нехай береже.

ЦУКРОВИЙ НАЧАЛЬНИК

- Ось його ім'я - Michael Bader, - показує конверт Анна Фрищина. – Він працював із моїми батьками. А його родич був невеликим керівником на тому заводі. -

Анна Олексіївна народилася наприкінці березня 45-ого у Німеччині. Про той час вона знає лише із розповідей батьків. Її матір Марію забрали на примусові роботи із села Модричі, неподалік курортного містечка Трускавець на Львівщині. Коли дівчина вийшла із товарного вагона в місті Jarmen, їй було лише дев'ятнадцять. Марію відправили на цукровий завод. Тут вона і познайомилася з майбутнім чоловіком. Олексій був старший на шість років, його забрали із села Раків на Івано-Франківщині, у тому ж 43-ому.

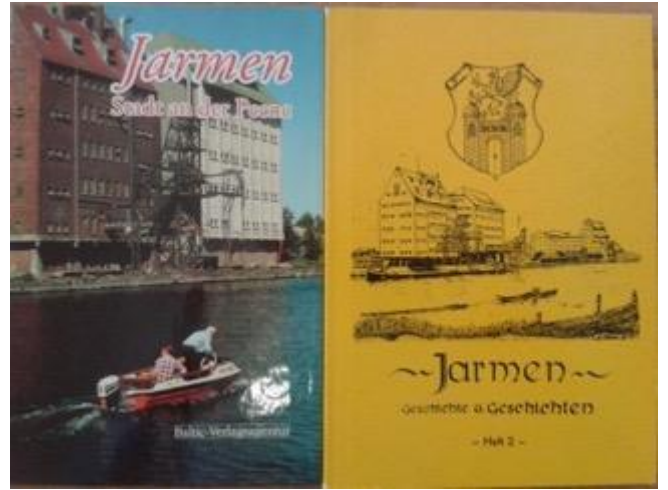
Michael потоваришував із Олексієм. В останні дні війни, німець разом із своїм родичем, змогли дістати німецькі документи батькам Анни.

Для радянських військових вони були, формально, німцями. Однак українській сім'ї не судилося залишитися у місті Jarmen. Хтось із працівників заводу доніс на них, їм дали 24 години на збори і вивезли назад – в Радянський Союз.

Цю історію про безкорисливу допомогу, Анна Олексіївна розповіла на зустрічі із німецькими гостями в *Благодійному фонді «Карітас Самбірсько-Дрогобицької Єпархії УГКЦ»*. Гості були вражені. Повернувшись назад, розшукали помічника української сім'ї. Michael Bader і далі жив у місті Jarmen.

На фото: Анна Олексіївна Витрикуш (Фрищина), 1945

А далі кілька років переписування. Німець надсилав пані Анні книги про місто, картини та гравюри цукрового заводу. Планували зустрітися. Не встигли. Нещодавно Анна Олексіївна дізналася - Michael помер.

МЕД, ЩО ДАВАВ ЖИТТЯ

- Ті, хто вже тривалий час працювали, обжилися і знали, що і як, рятували новоприбулих від голоду, - каже Софія Голюк. Жінка також народилася у Німеччині. Наприкінці 1944-ого, у місті Гросс – Оттерслебен. Вона знає ті історії від батьків. За героїчні вчинки, на які йшли примусові робітники, аби не дати померти із голоду іншим.

Молоду сім'ю, Анну та Петра везли із села Ператин, Радехівського району на Львівщині. Дівчині було двадцять п'ять, а хлопцеві – двадцять сім. Того недільного ранку вони пішли на Службу Божу і уже до дому не повернулися. Німецькі солдати оточили церкву. Усіх праце спроможних вивезли на примусові роботи.

Анна та Петро працювали у Манздорфі та Магдебурзі. На фабриках штучного меду та цикорію.

**На фото: Софія Петрівна Голук (Солдат),
1944**

- Мед ми фасували у десятилітрові жерстяні банки. Нових людей – примусових працівників, привозили виснаженими і голодними. Ми, працівники, свідомо та спеціально ті банки із медом сплюскували, деформували – начебто це брак. І їх викидали на смітник. Звідти новоприбулі забирали той мед і так рятувалися від

голоду, - розповідала мати ті історії Софії Голук.

Звичайно, працівників, яких адміністрації вдалося зловити на такому псуванні товару, відправляли на більш важкі роботи. Однак незважаючи на це, люди, ризикуючи бути відправленими на виснажливу працю на шахти чи будови, продовжували рятувати голодних.

... Різні долі, різні історії. Їх об'єднує одне – людяність. У вкрай непростих обставинах. Допомога ближньому. Об'єднує бажання і можливість – Бути Людиною. Словом, поглядом, думкою, жестом, вчинком.

Тарас Зозулінський